

AANTEKENINGEN OVER CLITOCYBE 2. "LEPISTA" ALBOFRAGANS

Th. W. KUYPER, *Rijksherbarium, Leiden*

SUMMARY

Lepista albofragans Harmaja proved to be rather common in the Netherlands and a detailed description based on several collections is provided. A comparison with species of the genus *Clitocybe* showed that *Lepista albofragans* should be better accommodated in *Clitocybe*.

De afgelopen jaren heb ik mij bezig gehouden met een systematische studie van de hygrofane trechterzwammen in Nederland. Een verslag van dit onderzoek is in voorbereiding en zal in 1981 verschijnen.

Tijdens het onderzoek werd mijn aandacht getrokken door een zeer licht gekleurde trechterzwam met een glacé ¹⁾ hoed, die dus niet tot de eigenlijke hygrofane soorten behoort, maar die vanwege zijn zoetige ("anijzige") geur gemakkelijk met *Clitocybe fragrans* en verwanten kan worden verward. Aangezien deze soort zowel in de meest gebruikelijke determinatieliteratuur (bijv. Kühner & Romagnesi 1953, Moser 1978), alsook in recente *Clitocybe* monografieën (Harmaja 1969, Raithelhuber 1970-1972) ontbreekt, leek het mij raadzaam deze soort bij de Nederlandse mycologen te introduceren.

"*Lepista*" *albofragans* Harmaja

Lepista albofragans Harmaja, *Karstenia* 18:53 (1978)

Clitocybe rudis Raithelhuber, *Metrodiana* 6:6-7 (1977), non *Clitocybe rudis* (Berk.) Sacc., *Syll. Fung.* 5:195 (1887)

? *Clitocybe albinodora* Romain, *Bull. Soc. Nat. Oyonnax* 8:135 (1954) (nom. inval.)

? *Clitocybe anisoalba* Romain, *Bull. Soc. Nat. Oyonnax* 8:135 (1954) (nom. inval.), *misappl.*

Clitocybe luffii sensu Einhellinger, *Ber. Bayer. Bot. Ges.* 41:89 (1969).

Karakteristiek

Een kleine tot middelgrote *Clitocybe* met een duidelijk aangenaam zoete geur (als anijs?, als cumarine?); hoed glacé ¹⁾, licht beige, hygrofaan, maar hoedrand ongestreept; steel relatief kort. Sporen klein, 4.9-5.7 x 3.2-3.7 μ m. In groepjes in struweel, loof- en naaldbos, op matig vochtige tot vochtige, voedselrijke bodems.

Hoed 12-47 mm diameter, aanvankelijk licht gewelfd, spoedig vlak, tenslotte ondiep tot vrij diep trechtervormig of genaveld, hoedrand soms wat gelobd; hygrofaan, maar hoedrand ongestreept, alleen bij zeer oude eks. onduidelijk gestreept (tot 0.1 R), hoedoppervlak "glacé-givré", maar vanuit het midden verdwijnend; beige of wat meer crèmekleurig, soms met oranje tinten (Munsell 10 YR 7/4, 2.5 Y 7/4, 10 YR 7/5, 10 YR 8/4, 2.5 Y 8/4, 2.5 Y 8/5, 2.5 Y 8/6, 5 YR 7/4, 7.5 YR 7/4) bij opdrogen tenslotte wit wordend. Steel 13-40 x 3-6 mm (H/St. = 0.5-1.5 (-3.0), l/b = (3-) 6-12), naar de basis toe soms iets verdikt, tot 6-8 mm, hol wordend; steelbasis al dan niet wittig-tomenteus, top iets "glacé"; met kleur als van hoed, maar wat bleker. Lamellen (L = 25-40, l = (3-) 7 (11)), dun, (vrij) dicht opeen, soms gevorkt, bij uitzondering zelfs aderig verbonden, 3-4 mm breed; (kort) aflopend (40°-70°); zeer licht beige met zwakke rose weerschijn (7.5 YR 8/2, 7.5 YR 8/3, of lichter). Vlees hygrofaan, in vochtige toestand met kleur als van hoed en steel, wit opdrogend. Geur duidelijk aangenaam zoetig; naar anijs? (maar niet zoals *Cl. odora*) of meer naar cumarine? (zoals *Anthoxanthum odoratum*). Smaak onopvallend tot zwak zoetig. Sporen zeer licht crème-oranje (als *Romagnesi* II A) maar meer oranje). Sporen [130,11,9] (4.3-)4.9-5.7(-6.7) x 2.8-)3.2-3.7(-4.3) μm , l/b = (1.3-)1.4-1.6(1.7), x = 1.51, ellipsoïd; in grote meerderheid in tetraden, met stompe basis en vrij kleine tot vrij grote apikulus. Basidiën [45,4,4] (14.3-)16.3-23.3(-26.4) x (4.0-)4.5-5.4(-5.8) μm , l/b = (3.2-)3.4-5.0(-5.4), breed tot vrij slank knotsvormig; bijna altijd viersporig. Lameltrama vrijwel regulair, elementen in kwetspreparaten (40-)70-170(-210) x (4-)6-16(-18) μm , l/b = (3-)7-16(-32). Pileipellis een droge iets gedifferentieerde cutis van 60-90 μm dik, tenslotte iets gelatineus wordend, bestaande uit subparallelle, vrij kompakte hyfen zonder vrije uiteinden, (1.5-)2.5-4.0(-5.0) μm breed. Pileitrama subregulair tot wat irregulair, (3.5-)5-11(-16) μm breed. Stipitepellis een nauwelijks gedifferentieerde droge cutis van 40-70 μm dik, bestaande uit parallelle hyfen, 2-4(-6) μm breed. Stipitetrama subregulair, (3-)4-9(-12) μm breed. Cystiden niet waargenomen. Pigment intracellulair. Gespen waargenomen in alle weefsels en aan de basis van de basidiën.

Oecologie

In loof- en naaldbos, kruipwilg en jeneverbesstruweel; met een voorkeur voor mosrijke vochtige standplaatsen. Juli-november.

¹⁾ Een glacé hoed ziet er berijpt uit; dit wordt veroorzaakt doordat het vlees vlak onder de hoedhuid met luchtholtes is gevuld.

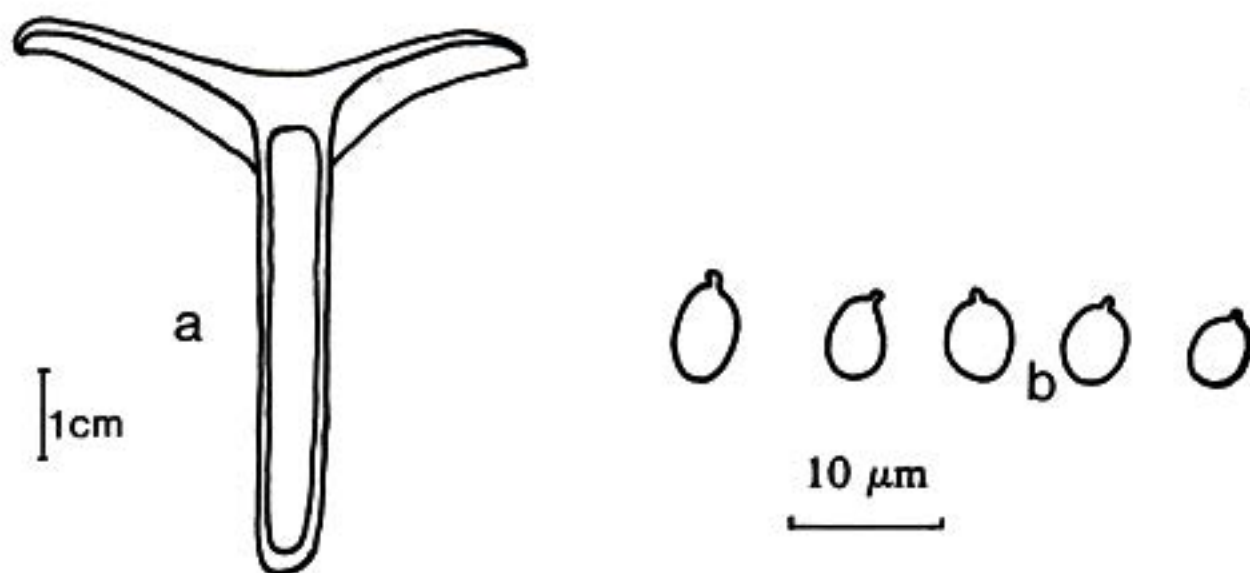

Fig. 1. *Lepista albofragrans*. a. habitus. b. sporen.

Verspreiding

Algemeen

Friesland: Terschelling, Kroonpolders. Drenthe: Dwingeloo, boswachterij Dwingeloo; Ruinen, Dwingelose Heide. Overijssel: Ommen, Lemelerberg; Ommen, Junner Koeland. IJsselmeerpolders: Noord-Oost Polder, Voorsterbos; Noord-Oost Polder, Kuinderbos. Gelderland: Pannerden. Noord Brabant: Dorst; Terheyden, Eendekooi. Limburg: Ospel, Grote Peel; Brunssum, steenstort mijn Hendrik.

Diskussie

Op het eerste gezicht kan *Lepista albofragrans* verward worden met *Clitocybe fragrans*: deze soort heeft echter een hoed met een opvallend donkerder centrum en een gestreepte rand. Verder zijn de sporen veel groter, nl. (6.0-)6.5-8.5(-9.0) x (3.5-)4.0-4.5(-5.5)μm, en langwerpig. *Cl. agrestis* heeft dezelfde sporenmaten als *L. albofragrans*, maar verschilt door de hygrofane hoed met gestreepte hoedrand en het ontbreken van de anijsgeur (de geur van *Cl. agrestis* is vaak wel wat zoetig). *Cl. phyllophila* heeft eveneens een glacé-hoed, is echter veel forser en heeft geen anijsgeur. *Cl. anisata* tenslotte is een raadselachtige soort, die na de eerste beschrijving nooit meer opnieuw gevonden is. Blijkens de oorspronkelijke diagnose (Velenovský 1920, zie Pilát 1948) is de soort gekenmerkt door de wijd uiteenstaande lamellen.

Het moge op het eerste gezicht verbazing wekken dat een dergelijke goed gekarakteriseerde soort niet al veel eerder beschreven was. Het verschil in sporenmaten tussen enerzijds *L. albofragrans* en anderzijds *Cl. fragrans* en verwanten is immers zeer opvallend. Wie echter de uiteenzetting van Arnolds (1980) over het meten van sporen heeft gelezen, zal zich daar minder over verbazen. Zo beschrijft Romain (1954) bijvoorbeeld *Cl. anisoalba* (of *albiniodora*) met de volgende kenmerken: "Chapeau non hygrophane, ... quasi suédéséricé, blanc à blanc-crème puis crème incarnat.... Pied court ou assez court....". Makroskopisch is er geen enkel verschil met *L. albofragrans*; maar als sporenmaten geeft Romain 6-7 x 3-4 μm op! Hoewel de naam van Raithelhuber (1977) de oudste is, mag deze niet voor dit takson gebruikt worden aangezien de combinatie *Clitocybe rudis* reeds eerder voor een geheel andere soort werd gebruikt. De beschrijving van *Lepista albofragrans* door Harmaja (1978) heeft zonder twijfel betrekking op dezelfde soort, zodat deze naam hier gebruikt wordt. Ik zal er van afzien de nieuwe combinatie met *Clitocybe* hier te maken en zal het elders publiceren.

Het lijkt nogal merkwaardig dat deze soort als een *Lepista* beschreven is. De opvattingen van Harmaja (1974, 1976, 1978) over de afgrenzing van *Clitocybe* en *Lepista* wil ik in een apart artikeltje bespreken (hoewel daaruit geenszins mag worden afgeleid dat ik zijn zienswijze ondersteun!).

LITERATUUR

- Arnolds, E. (1980). Het meten en beschrijven van basidiosporen: resultaten van een enquête. *Coolia* 23:26-49
- Harmaja, H. (1969) The genus *Clitocybe* (Agaricales) in Fennoscandia. *Karstenia* 10:1-121
- Harmaja, H. (1974) A revision of the generic limit between *Clitocybe* and *Lepista*. *Karstenia* 14:28-92
- Harmaja, H. (1976). A further revision of the generic limit between *Lepista* and *Clitocybe*. *Karstenia* 15:13-15
- Harmaja, H. (1978). The division of the genus *Lepista*. *Karstenia* 18:49-54
- Kühner, R. & H. Romagnesi. (1953). *Flore analytique des Champignons supérieurs*. Paris, 557 p.
- Kuyper, Th. W. (1981) *Clitocybe* subgenus *Pseudolyophyllum* in Nederland. In voorbereiding.
- Moser, M. (1978). *Kleine Kryptogamenflora, Band IIb/2: Die Röhrlinge und Blätterpilze*, 4e Aufl. Stuttgart, 532 p.
- Pilát, A. (1948) *Velenovskýi species novae Basidiomycetum*. Prahae, 317 p.
- Raithelhuber, J. (1970-1972). Die Gattung *Clitocybe* in Süddeutschland und den benachbarten Ländern. *Metrodiana* 1:3-18 (1970); *ibid.* 2:19-78 (1971); *ibid.* 3:79-138 (1972)
- Raithelhuber, J. (1977). Ein eigenartiger kleinsporiger Trichterling mit süßlichem Geruch. *Metrodiana* 6:2-7.
- Romain, P. (1954). Sur les *Clitocybes* à odeur anisée. *Bull. Soc. Nat. Oyonnax* 8:133-137
- Velenovský, J. (1920). *Ceske houby*. Praha, 950 p.